

MATĚJ HOŘAVA (n. 1980) este scriitor ceh și în ultimii ani a locuit în Tbilisi, Georgia. A publicat poezie și proză scurtă în revistele literare *Tvar*, *Weles*, *Host* și *Respekt*. Publicată în original în 2014, *Cartea țuicii. Povestiri din Banat* este volumul lui de debut, o lucrare autobiografică inspirată de experiențele lui Hořava din anii în care a locuit împreună cu cehii din Banat, o comunitate minoritară care ocupă câteva sate de-a lungul Dunării și al cărei trai a rămas în multe feluri neatins de modernitate. Cartea s-a bucurat de o primire entuziastă din partea cititorilor și a criticilor și a fost tradusă până în prezent în Bulgaria, Polonia, Macedonia, Ungaria, Croația și România. În anul 2015 a primit Premiul Magnesia Litera – cea mai importantă distincție literară a Cehiei – la categoria debut, precum și Premiul Cartea Cehă.

MATĚJ HOŘAVA

Cartea țuicii

Povestiri din Banat

Traducere din cehă, prefață și note de
MIRCEA DAN DUȚĂ

CURTEA VECHÉ

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HOŘAVA, MATĚJ

Cartea țuicii : povestiri din Banat / Matěj Hořava ;

trad., pref. și note de Mircea Dan Duță. - București : Curtea Veche Publishing, 2021

ISBN 978-606-44-0801-3

I. Duță, Mircea Dan (trad.) (pref.) (note)

821.162.3

Redactor: Anca-Maria Pănoiu

Corector: Cornelia Florea

Tehnoredactor: Alexis Dimceș

CURTEA VECHE PUBLISHING

str. Aurel Vlaicu nr. 35, București, 020091

redacție: 0744 55 47 63

distribuție: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 36 97 21

fax: 021 223 16 88

redactie@curteaveche.ro

comenzi@curteaveche.ro

www.curteaveche.ro

MATĚJ HOŘAVA

Palenka. Prózy z Banátu

© Matěj Hořava, 2014

© Host-vydacelství, s.r.o., 2014

All rights reserved.

© CURTEA VECHE PUBLISHING, 2021

pentru prezenta versiune în limba română

cuprins

prefață	7	toušeň	79
trimisul domnului	11	casa de pe țarm	81
focuri pe coastele dealurilor	13	sub o viță-de-vie cu rod răscopt	83
salto mortale	17	la benzinărie	87
mânzuca și furtuna	21	mantelfrau	89
memoria și vântul	23	nicio șansă	93
țuica	25	înghețul	97
spune-mi, bunico, cum era când erai mică	29	al doilea sărut	99
cartierul de blocuri	31	casa părintească	105
stau singurîn epavaunui autobuz	35	jurnale	107
chipul	39	polifem și hiena	109
de-acum, niciodată	45	nu voi zbura	111
mama și fiica	47	vesta nemuritoare	113
plânsul	51	menuet	117
printre oseminte risipite	55	pentru sora mea	119
primii salcâmi înfloriți	57	duminica: quasi modo	121
turma	63	visul unei nopți de vară	125
melodica	65	întoarcerea la steinweg	127
voci	67	febra	129
similarități	71	mâneca	137
o scurtă oprire	75	pe dulele călcate în picioare	139

Nu este indicat să mergi pe dealurile din Banat pe timp de furtună: trăsnetele nu sunt la fel de inofensive pentru oameni ca pe blândelee câmpii ale Moraviei sau Bavariei. Cele două fice ale cârciumăresei Marje mi-au povestit cândva, la școală, cum s-a întâmplat de l-a luat pe bunicul lor Trimisul Domnului: mergea pe câmp, pe timp de furtună, cu furca pe umăr. Atunci am auzit pentru prima dată această respectuoasă referire la adresa trăsnetului: Trimisul Domnului. Câțiva ani mai târziu, Trimisul Domnului le-a luat cu el tocmai pe ficele Marjei. Era într-o duminică după prânz, mergeau să culeagă primele cireșe; ajunseră pe coasta din spatele troiței, de unde începe să se vadă apa scânteietoare a Dunării înghesuite printre stânci. Dintr-odată, o furtună a dat buzna dinspre Serbia, iar fetele, care se ascunseseră sub copacul parfumat, îmbibat cu apă și rămușor, au fost răpușe dintr-o singură lovitură de trăsnet (după un an, am simțit că amețesc când mi-am dat seama că mâncam și culegeam cireșe tocmai din pomul acela; el a supraviețuit loviturii cu o urmă a trecerii trăsnetului ca o cicatrice și cu o ramură frântă). La înmormântare a plâns tot satul, inclusiv preotul. Caii trăgeau căruța cu cele două mici sicrie albe pe drumul plin de praf către țințirumul de pe coastă; albinele zumzăiau prin florile dimineții și cerul era limpede; flăcări transpirau și nu pălăvrăgeau pe drum, ca la alte înmormântări; fetelor li se suceau gleznele în cizmele înalte, cu tocuri; iar femeile cântau fals, cumplit de fals... De-abia de curând mi-a povestit Marje cum își găsise ficele moarte (Doamne, tocmai ea!): cică aveau chipurile albe, nici urmă de arsură, numai

Înște dungii roșii pe piept și sub genunchi; și (se pare că la fel ca toți cei uciși de trăsnet) fetele au fost desculțate de pantofiorii cei frumoși de duminică, de care nu mai aveau nevoie pentru această călătorie, dar cu care Marje și mama ei aveau să le încălze din nou după două zile, înainte de a le depune în sicrie...

focuri pe coastele dealurilor

Pășesc pe dealurile în flăcări. Aroma îmbătătoare a ierbii arse, a florilor arse, aroma ametoare a cenușii și a fumului. Limbile de foc, purpurii, se apleacă spre stânga și spre dreapta; tremură la orizont și în spatele meu. Deasupra fumului bate din aripi un hărău (nu știu ce anume o fi zburătoarea respectivă, dar cehii trăitori aici, pe dealurile din Banat, au un singur nume pentru toate păsările răpitoare: hărău; eu mi-am însușit acest cuvânt minunat, iar el s-a aprins în mine ca o torță, ca o scânteie dintr-o străveche și uitată poezie a lui Čelakovský*, iscată de limba vorbită atunci, de fapt la fel de bătrână precum Čelakovský însuși)... Deasupra fumului bate din aripi un hărău, iar prin fumul dintre aripile sale ghicești Dunărea, se întrezăresc scrierile luciului de apă. Când am ajuns pentru prima dată pe dealul în flăcări, am fost surprins, ba chiar dezgustat; mi se părea ceva barbar și dur: oceanul de flăcări care se rostogolea pe coastele dealului, creat în mod artificial de către oameni, dar imposibil de stăpânit. Însă, treptat, a pus stăpânire pe mine, ca o beție, vraja câmpiilor în flăcări (ce-i drept, buzunarul meu adăpostește adevărul în formă de sticlă turtită al țuicii locale; dar – deși din când în când chiar trag câte un gât din sticluță – adevărata sursă a beției este acest foc uscat, dur, purpuriu); această barbarie, gustul cenușii (gustul, nu aroma – dacă mergi pe dealurile în flăcări, fumul și cenușa îți intră în gură, ai de-a face cu gustul cenușii, cu gustul

* František Ladislav Čelakovský (1799–1852), poet, critic și traducător ceh din perioada renașterii naționale din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

LUMINIS

fumului, nu doar cu un simplu miros: o, Doamne, măcar de-aș fi în stare să descriu vreodată frontiera aceea imperceptibilă unde mirosul se transformă în gust), căldura, pieirea tulpinilor, a paielelor, a florilor, a bietelor insecte în acest foc al deznădejdiei... Mă posedă beția aceea copilărească: și doar, copil fiind, aruncasem în foc brațe întregi de iarbă uscată, arsesem flori de papură (când, în joacă, ne făceam că fumăm trabucuri), copsesem cartofi în cenușă și mâncasem cu cea mai mare poftă părțile acelea arse, complet carbonizate, ale tuberculului. Aici îmi redescoperisem obsesia focului; nu pe aceea maladivă, de piroman, ci pe aceea copilărească, umană. Fără foc, nu poți supraviețui aici. Iarna, în fiecare zi, alimentam și întrețineam focul ca pe cea mai mare comoră; am învățat practicile locale de a face și a alimenta focul, deși la început și acestea mi s-au părut barbare; dar acum fac focul în sobă fie cu ajutorul unui vârf de știulete de porumb înmuiați în motorină, fie cu un rest de cauciuc. Au început să-mi placă și alte sărbători care implică focul, îngrozitoare din perspectiva oamenilor de la oraș: de Ziua Arderii pe Rug a Vrajitoarelor, se aruncă în niște gropi o mulțime de anvelope cărora apoi li se dă foc, iar fumul negru se înalță deasupra dealurilor; năvalnicele bătrâne, îmbrăcate în costume tradiționale din secolul al XIX-lea, cerșesc de la copii butelii de spray pe jumătate consumate și le aruncă în flăcări: bang, bang, trosc, trosc. Jozífek, Lojzík, mai dă-mi un spray, se milogește gura zâmbitoare și fără dinți a bunicii care poartă în ochi flăcări infantile. Pășesc pe coastele în flăcări ale dealurilor. Mă învârt în loc (bătând rapid din aripi, hărăul continuă să se înalțe undeva deasupra fumului); și dintr-odată mă cuprinde o angoasă cumplită; mă tot învârt, mă tot învârt – iar flăcările sunt peste tot. Stau în mijlocul dealurilor arse și nu am pe unde să fug. Acum nu mă mai învârt, ci stau pe loc; gustul de cenușă din gura mea este acum amar; fumul nu mai are nicio aromă, ci mă sufocă de-a dreptul; neliniștea mă cuprinde ca focul care arde un pai. Oare n-am început să simt și gustul hainelor, al cărnii și al părului ars? Nu-mi simt oare și

sângele fierbând de groază? Tuse: tușesc și scuip ceea ce inhalasem lacom cu puțin timp în urmă. Trebuie să mă liniștesc; să îmi șterg pentru câteva clipe lacrimile de cenușă din ochi și să încerc să găesc o cale de evadare. Acolo, da acolo; pe măgura aceea care dă spre Dunăre: acolo se află un drum alb și prăfuit din pietriș, care cu siguranță nu va lua foc; și – da, probabil că pe acolo, prin fața peretelui de foc care vâlurește încontinuu, probabil că pe acolo duce panglica albă către această insulă de verdeață care nu arde încă. Hărăul a dispărut; îmi șterg transpirația și funinginea de pe frunte, gustul sărat al lacrimilor se contopește cu gustul cenușii; pornesc repede către drumul alb, pășind pe iarba încă verde, dar și pe aceea înnegrită (sfărâmicioasă și subțire ca părul de brunetă); iar inima încă nu s-a liniștit; bate și bate nebunește, înflăcărată de neliniște și speranță.

Acea sală de sport din Dăcîn*, în care m-am aruncat pentru prima dată pe spate, în necunoscut, de parcă ar fi urmat să cad în cap; aceea sală de sport, sufocată de un nor etern de praf de magneziu, nu mai există de mult: a ars cândva prin anii '80; nu știu din ce cauză, poate că cineva aruncase un chibrit într-o groapă cu fâșii decupate din spumă de molitan (în asemenea gropi putea omul să cadă și în cap; se mergea acolo pentru a se scotoci prin toate colțurile și pentru a se pretinde inexistența, absența, nefința: gropi pline de făgăduințe și extrem de inflamabile). Aveam cinci sau șase ani; dincolo de geam, smogul de toamnă din Dăcîn și întunericul care avea să cadă în curând; cercuri iridescente în jurul lămpilor mari (trebuia să închizi ochii; efectul de curcubeu nu apărea la fel de ușor ca în cazul luminilor din piscină); iar eu m-am aruncat asupra acelui exercițiu, asupra acelei sărituri niciodată exersate; și, habar n-am cum, dintr-odată m-am trezit de partea cealaltă a eclipsei și a benzilor de lumină tulbure – și stăteam pe propriile picioare; mă aruncasem pe spate în necunoscut, către un tărâm al orbeniei; și stăteam pe propriile picioare; cineva a aplaudat; cineva a căzut de pe barele paralele; eternul praf alb de magneziu sufoca întreaga clădire, astăzi de mult arsă din temelii; primul meu salt înapoi de pe loc; aceea absurdă rotire deasupra pământului cu neașteptată cădere pe propriile picioare. Pe vremea când am încetat să mă mai antrenez în sala aceea de sport, efectuaam acest salt de mai multe ori pe zi, spre bucuria sau uimirea locuitorilor acelui cartier

* Oraș în nordul Republicii Cehe (Boemia de Nord).

LB DIS
din Boemia de Nord; colegii de grădiniță mă urmau și se milogeau să îi învăț și pe ei; îmi dăruiau soldați din plastic, pistoale de panoplie, cuțite; educatoarele de la grădiniță leșinau și i se plâneau mamei zi de zi. Iar eu săream pe iarbă, pe beton, pe parchetul sălilor de sport din cartier, pe covoarele apartamentelor străine (asta după câțiva ani, când am început să merg la școală – iar după ore, acasă pe la prieteni); am executat acel salto și într-o vilă veche, în care m-a învățat să cânt la pian o doamnă mărunțică și uscată, dar impunătoare prin farmecul său amintind de Prima Republică, o germană care scăpase de deportare* (*Mein Gott, mein Gott*, suspina ea de frică); săream pe coridoarele școlii, iar vara, lângă peretele de care toată ziua bătusem mingea de tenis ca de frica morții; executam salturi pe spate și plonjam în apa piscinelor, a ștrandurilor, a iazurilor... Apoi, dintr-odată, totul s-a rupt; eram în Moravia de Sud și am avut parte de o cădere dură într-un cuprins al neblândeții, într-un fel de groază tăcută, impermeabilă și mai ales de nepătruns); dintr-odată, mă învărteam în aer din ce în ce mai mult, tot mai sus și mai îngrozit; vechiul salt minuscul în necunoscut devenea dintr-odată depășit, îndepărtat, copilăresc; am crescut în praf și printre urletele sălilor de sport de pe strada Leninova și de pe strada Kounicova**, dar nu am scos niciun chibrit din cutie spre a-l aprinde și a-l arunca într-o groapă umplută cu spumă de molitan: așa a decurs maturizarea mea. Dar am continuat să execut acel salt mortal, acel salt copilăresc, imatur, de demult, venit din depărtări; spre groaza și uimirea fetelor și a femeilor, am executat salturi de bețiv prin cârciumi, în bistrourile de pe lângă teatre (mai târziu, chiar și pe scenă, pe post de clown; adoram teatrul, iar pe scenă am ajuns tocmai datorită acestui salt mizerabil); paradoxal, salturile mele erau cu atât mai sigure și mai desăvârșite cu cât eram mai

* Este vorba despre deportarea etnicilor germani din Regiunea Sudetă a fostei Cehoslovacii după cel de Al Doilea Război Mondial, drept represalii pentru susținerea pe care aceștia o dovediseră față de Al Treilea Reich și Hitler.

** Străzi din orașul Brno, în Moravia (sud-estul Republicii Ceha).

beat; nu trecea nicio zi fără o beție și nicio beție fără un salt mortal. Încercam să mă afirm: am depus străduințe zadarnice în materie de muzică, text, femei, artă, dar toată lumea a observat imediat lipsa de valoare a eforturilor mele; iar când mi-a fost cel mai greu, când nu am mai avut ce arăta, când n-a mai fost posibil să scot din mânecă nici măcar un as fals, absolut nimic, în clipa aceea m-am aruncat dintr-odată pe spate, în necunoscut: salt și uimire; copiii care se uitau au rămas cu gura căscată; fără cuvinte, fără artă, fără povești: nimic nu reușise mai mult decât această scamatorie infantilă, stupidă, veche și lipsită de valoare; dintr-odată, bărbații au început să mă bată pe umăr; iar ochii femeilor s-au întunecat – măcar un pic. În această zi de ianuarie scot un băț de chibrit; mă aflu într-o clădire mare și albă; aprind chibritul și dau foc unui rest de anvelopă tăiat dintr-o bucată mai mare: o înfund în adâncul întunecat al sobei, printre surcele și (dacă dă Dumnezeu) acestea vor arde lemnul de carpen umed, prea viu încă; aprind chibritul și, vrând-nevrând, îmi imaginez o flacără căzând în întuneric printre fășiile din spumă de molitan. Azi-dimineață am alergat spre școală, era încă întuneric, mă târam cu genunchii prin zăpadă, dar nici măcar nu m-am udat; iar acum, după-amiază, după ce m-am întors de la școală obosit de învățătură, în casă e frig ca la ocnă. Scot un chibrit, scrutez întunericul din adâncul sobei; mă așez pe vine, iar glezna mă cam doare; ce-i drept, în urma saltului am căzut în picioare, fără deviere înainte sau în lateral (chestia asta se numea un salt cu aterizare precisă), dar picioarele îmi îmbătrâniseră, se dezobișnuiseră de sărituri. Astăzi, după atât timp, și aici, saltul mortal însemna un pariu: am pariat cu băieții de clasa a opta că, dacă vor învăța în sfârșit cuvintele cu pricina care încep cu litera *b*, voi executa saltul de pe loc; iar băieții le-au învățat; s-au adunat în sala de clasă toți copiii, de la cei mai mici până la cei mai mari (nu este atât de dificil să îi înghesui pe toți într-o singură încăpere, fiindcă aici se moare într-un ritm destul de rapid); nu credeau că voi reuși. Am ieșit în fața tablei și am sărit: după multă, multă vreme, corpul meu a descris din nou un cerc în aer; după multă